ІНСТИТУТ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ
І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Збірник наукових праць

Випуск 32

Київ - 2005

17. *Global* E-Government, 2004 by Darrell M. West, Brown University, September 2004. — <http://www.dti.gov.uk/ewt/enlargement.htm>.

18. *<www.kmu.gov.ua>*

19. *Ведяшкін Ю.* Електронний уряд // "Дзеркало тижня". — 2005. — №1(529). — 15—21 січня.

20. *<radiosvoboda.org>* — Новини від 12.10.2005 р.

21. *Указ* Президента України №1497/2005 від 20 жовтня 2005 р. "Про першочергові завдання із запровадження новітніх інформаційних технологій".

22. *Закон* України №852 від 22.05.2003 р. "Про електронний цифровий підпис".

23. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України №329-р, від 9 серпня 2005 р.

Л. Мельник, *аспірантка*
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ В ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ І. ФРАНКА

Важливим етапом розвитку політичної історії була ІІ половина XIX ст. Саме в цей історичний проміжок часу діяло багато видатних громадсько-політичних діячів. Одним із них був І. Франко.

Тема національної еліти, її ролі, призначення, формування почала цікавити І. Франка ще на ранньому етапі творчості. Погляди мислителя стосовно цього питання еволюціонували: від сповідування ідеї безелітності нації, яка прослідковується у ранніх суспільно-політичних працях, до визнання того, що суспільством повинна керувати вибрана меншість — еліта, яка є невід'ємною частиною народу (така думка мислителя вирізняється в пізній творчості). Позиція І. Франка (у ранній період творчості) щодо питання національної еліти пояснюється тим, що на формування його політичного світогляду мали вплив ідеї М. Драгоманова та вивчення марксистського вчення. Слушно з цього приводу зазначав М. Жулинський: "Еволюція політичних поглядів Івана Франка від захоплення і сповідування ідей Драгоманова, які привели його до вивчення наукового соціалізму, та сприйняття марксистських ідей, передусім в економічному плані, а згодом до критичного осмислення соціалістичних доктрин і гострого заперечення засобів і форм їх реалізації" [1].

Той факт, що на суспільно-політичні погляди І. Франка мав вплив М. Драгоманов, незаперечний. Оскільки сам І. Франко відзначав: "Статті й листи Драгоманова — то були мов удари батога; вони пекли й боліли, часто трапляли невинуватих, бували несправедливі, але завжди змушували до думання, до входження в глибину справи, до обрахунку з власним сумлінням" [11, С. 350].

І. Франко вірив у майбутнє справедливе суспільство, основане на рівності і братерстві. Мислитель розділяв думку К. Маркса про те, що суспільство поділяється на два антагоністичні класи: клас експлуатованих та клас експлуататорів. І. Франко зазначав, що люди від природи рівні, а існуючу нерівність у суспільстві створила приватна власність: "А однак у дійсності існує ота страшна нерівність, про яку йшла мова вище; все-таки суспільство поділяється на дві зовсім окремі верстви, на клас привілейованих і клас пригнічених!... Джерелом цього рабства, як було вже сказано, є саме те, що одна частина суспільства взяла винятково в своє володіння всі знаряддя праці, тобто капітал" [12, С. 36]. Більше того, капіталізм призводить до того, що робітники, не маючи належної освіти, не можуть здійснювати вплив на політичне життя країни, по суті, І. Франко стверджує, що робітників можна назвати сучасними рабами: "Постійна залежність робітників і відносно низький рівень їхньої освіти також причина того, що робітник не може брати такої активної участі у громадських справах; через це завжди і всюди капіталісти випереджують його і так усім керують" [12, С. 37].

Мислитель дотримується думки, що не повинно бути правлячої еліти, стверджуючи, що "у добре влаштованому суспільстві кожен поперемінно повинен займатися то фізичною, то розумовою працею і мати досить часу для відпочинку..." [13, С. 40].

Звертаючись до інтелігенції у статті "Що нас єднає і що розділяє" (1879), він формулює завдання інтелігенції перед експлуатованими класами — це вкладання в свідомість простого народу розуміння соціалізму. Сам І. Франко також пропагує соціалістичну теорію серед робітництва. Мислитель відводить освіченій верстві населення роль так званого "інтелігента-борця", сповненого віри в майбутній соціалістичний лад і безмежної відданості ідеї.

Загальна ж картина майбутнього суспільного устрою при соціалізмі у І. Франка близька до соціалістичного справедливого суспільства К. Маркса: "Як буде виглядати будущий лад суспільний — сього не можна нині сказати, і воно, впрочім, нічого не становить. Наука вказує тільки одну головну засаду: капітал продуктивний, т. є. земля, машини і всі прилади праці, сирий матеріал і фабрики мають бути спільною, громадською власністю. Громади стоять до себе в стислім, дружнім (федеративнім) стосунку, — кожна набирає собі заряд, котрий порядкує її господарські діла. Плоди праці належаться вповні робітникові... Всякі класові привілеї і нерівності щезають: єдине джерело заслуги становить більша спосібність і більша для громади корисна праця. Я переконаний, що при такім ладі зможуть далеко скорше і свобідніше розвиватися поєдинці народності і що, соціалістичний лад зовсім не противний національному розвиткові" [4, С. 112].

Більшість радянських франкознавців підкреслювали, що І. Франко стояв на позиції марксистської революційної доктрини. Цікава думка з приводу цього питання В. Жебокрицького, який зазначав: "І. Франко не став марксистом, але ряд питань суспільно-політичного життя він висвітлював із позицій марксизму, використовуючи твори Маркса і Енгельса" [5, С. 116].

К. Маркс при розробці принципів організації майбутнього суспільства виходив із того, що внаслідок перемоги соціалістичної революції встановиться політичне панування робітничого класу — держава диктатури пролетаріату. У майбутньому соціалістичному суспільному ладі не буде приватної власності на засоби виробництва і досягнеться соціальна рівність людей. З подоланням класової системи стратифікації поступово зникне держава, поступившись місцем громадському самоврядуванню.

Дійсно, ідеї І. Франка не можна ототожнювати з марксівськими, навіть у ранній творчості. Хоча він і користувався марксистською термінологією, але водночас піддавав критиці ряд марксистських положень. Зокрема, ідею про те, що соціальну нерівність можна усунути лише шляхом революції: "всесвітнім бунтом проти багатих, всесвітньою різаниною" і досягнути омріяного суспільного ідеалу, — мислитель також не підтримував.

Також, на відміну від марксистської теорії про історичну місію пролетаріату, якому нібито належить очолити ці революційні зміни суспільства в соціалістичному напрямку, І. Франко підходив до розв'язання політичних проблем із позиції робітників. До таких він відносив усіх трудящих: селян, працюючу інтелігенцію, пролетарів, — критично ставлячись до орієнтування винятково на пролетаріат.

Отже, висновок можна зробити такий, що перешкодою для встановлення соціальної рівності є приватна власність. Як і К. Маркс, І. Франко ставить головне завдання — її ліквідація. Проте, як бачимо, шляхи її ліквідації у цих двох мислителів різні.

Вірив І. Франко в соціальний прогрес, наслідуючи ідеї свого попередника М. Драгоманова: "Я розумію під революцією іменно цілий великий ряд культурних і наукових і політичних фактів, будь вони криваві або й зовсім ні, котрі змінюють усі тогочасні поняття і основу, і цілий розвиток якогось народу повертають на зовсім іншу дорогу... Я переконаний, що послідній акт великої революції соціальної буде остільки лагідніший, а тим самим розумніше і глибше проведений, оскільки освіта й наука зможуть пояснити масам робочого народу ціль і способи цілого діла. Відти випливає проста задача для кожного, хто пізнає і прийма душею тую думку: старатися ширити здорові й правдиві поняття про залагодження послідньої революційної кризи" [4, С. 111—112].

Не розділяв І. Франко й поглядів К. Маркса стосовно ідеї держави диктатури пролетаріату. Оскільки така держава також матиме чиновницько-адміністративний апарат і соціальна нерівність не буде подолана (саме цей факт і визначив негативне ставлення І. Франка до марксистських ідей). І. Франко зумів побачити, що впровадження марксистського соціально-політичного вчення призведе до етатизму.

Стоячи на позиції безелітності нації, І. Франко у праці "Мисли о еволюції в історії людськості" намагається дослідити історію появи владної верхівки. Спершу він дає аналіз вироблення первинних соціальних зв'язків спільних для членів громад. Далі І. Франко звертає увагу на появу нового типу взаємовідносин між індивідами — політичних. Говорячи про причини виникнення

політичних зв'язків, він зазначає, що первісні мисливці та рибалки, створюючи спілки для здобування їжі, не знали нерівності. Для організації полювання повинен бути організатор, краще сказати вожак, і вони його обирали. Однак після закінчення здобичництва, вожак втрачав керівні функції. Аналогічно було й під час ведення війн: на час війни обирався вождь, який після закінчення військових справ втрачав набутий соціальний статус вождя.

Проте це первісне громадське самоврядування згодом не мало місця. Причиною цього стали часті війни: "Часті війни, повстаючи з них, з одного боку, невольників, з другого боку, збагачування вояків вносили в тоту первісну одностайну громаду новий складник — економічну нерівність. Крім того, чим війни ставали довші і частіші, тим борше доконуватись мусив також розподіл людськості на окремі верстви: хліборобську і вояцьку. А відколи вояки почулись відрубно, а при тім сильнішого оружного і багатою верствою, відтоді й почали намагати до того, щоб захопити в свої руки постійне верховодство над прочими співгромадянами — хліборобами, ремісниками і купцями. А особливо вожаки, котрі не раз відзначались у війнах, більше від других збагатились награбованим добром та працюючими на них невольниками, почали вимагати не тільки до того, щоб вдержати при собі верховодство та зверхність, над цілим племенем в усякий час, але навіть щоби те верховодство зробити дідичним в своїм роді. Се був дуже важний крок у розвитку власті політичної"[7, С. 110—111] Однак ведення війн — це другорядні чинники. Більш важливіші причини — поява приватної власності і бажання убезпечити її та закріпити за собою право на панування над іншими людьми.

Далі мислитель, говорячи про появу перших паростків державної організації, підкреслює думку про те, що це відбувається внаслідок узурпації окремими індивідами права народу на всю повноту суверенітету. Саме цей факт — причина того, що громадське самоврядування змінюється на політичне правління. Аналізуючи шляхи та засоби узурпації влади на ранніх етапах розвитку суспільства, І. Франко вважає, що ефективнішим засобом за військову силу є релігія. Мислитель стверджує, що з ускладненням релігійних обрядів з'являються люди, які більше

розуміються на здійсненні ритуалів. Вони отримують назву "відун", котрий також вміє лікувати, давати певні рекомендації щодо ведення сільськогосподарських робіт. Власне, вони за характером роботи були схожі на старійшин. Однак відуни не відкривали способу, як їм вдається зробити певний прогноз. Саме ця таємничість була джерелом віри в харизму відуна.

Отже, І. Франко називає дві передумови появи владної верхівки: це війни та релігія: "Таким способом при помочі релігії та обрядів слуги народу зробились панами народу! Таким способом первісні самоуправні й народоправні общини самі з себе витворили абсолютних владців: королів, князів, царів. Вояцтво, збагачене війнами, розсілося круг верховного владця, поробилося лицарями з боярами, панами. Значиться, і первісній громадській, і племінній спільності настав кінець" [7, С. 112]. Однак розпад громадського самоуправління і поява правлячої верстви не є негативним явищем, оскільки цей розпад відбувся внаслідок прогресу.

Далі І. Франко після дослідження розвитку держави й управління правлячої верстви виводить нове ідеальне суспільство, в якому організація влади більш близька до ідеалів С. Подолинського та М. Драгоманова. І. Франку воно уявлялося таким: "Там держави в нинішнім розумінні не буде, бо над народом не буде управи згори, але сам народ здолу (т. є. від громад) управляє сам собою, працює на себе, сам образується і сам обороняється"[13, С. 139]. Отже, майбутнє суспільство, за І. Франком, — це справжнє народовладдя. Мислитель підкреслює пріоритет безпосередньої демократії. Головним засобом здійснення управлінських функцій виступають громади, у такому ідеальному суспільстві не буде "управи з гори", як у концепціях "громадівського соціалізму" М. Драгоманова. На думку мислителя, це дуже зорганізоване суспільство, де панує народний суверенітет.

Проте щоб перевести свій ідеал у практичну площину, І. Франко намагається зрозуміти послідовність подальших дій. Він, спираючись на матеріал, котрий зібрала його дружина Ольга Франко в Східних Карпатах, намагається дослідити громадівське життя людей на Україні: "Дані, які зібрала в цій статті пані Франко, стосуються тільки двох гірських сіл — Ліктя

і Дидеви, але звичаї, описані там, поширені, як мене запевнили, на широкому просторі Карпатських гір, у Ліському, Самбірському, Турківському, Стрийському і Сокальському повітах. Мені здається, що я не порушу програми "Glosu"— газети, що займається дослідженням народного життя і захистом інтересів народу, якщо на підставі цієї статті в загальних рисах познайомлю її читачів з цією як-не-як цікавою і старовинною формою побуту наших карпатських горців" [2, С. 489].

У праці "Громада" і "задруга" серед українського народу в Галичині і на Буковині" І. Франко відзначає, що в Україні громада існувала у вигляді об'єднання сімей. Громада — це велика родина, власність якої спільна, і правом розпоряджатися нею має глава роду: "Головою є батько, який у всіх відношеннях (розуміється, у рамках австрійського карного права) має повну деспотичну владу в родині. Він визначає всім роботу, стежить за її виконанням, а сам може робити, що йому подобається, і відпочивати, коли й скільки йому хочеться. Він також представляє родину назовні, лише він має голос у громаді і сусідській раді... Одним словом, можна подумати, що весь достаток, що походить із праці всієї родини, вважається винятково його власністю. Одначе це не так: народне почуття права встановлює певні межі і для його влади. Батько зобов'язаний дбати про одяг, взуття для всіх членів родини, сіль і харч для дому тощо." [2, С. 491]. Як бачимо, цей глава роду, який наділений владою, насамперед повинен дбати про інших членів родини.

У випадку, коли батько вже зістариться і відчуває смерть, на своє місце він назначає "завідця". І. Франко підкреслює, що цей термін — аналог поняття "провідник". Завідець дістає ті права, що мав батько, "проте між владою батька і владою завідця є також і важлива різниця, бо коли батько все родинне надбання вважає майже винятково своєю власністю і в дуже широких межах має право ним розпоряджатися, то у відношенні до завідця весь маєток вважається власністю цілої родини... Якщо завідець хоче взятися за щось важливіше і не впевнений, що це йому вдасться зробити певно і корисно, тоді, щоб скинути з себе виняткову відповідальність, радиться з усією родиною і подає проект цього починання на її розгляд" [2, С. 492].

У разі непорозуміння між завідцем і членами родини з приводу ведення господарських справ, завідець заявляє непокірному про те, що нехай останній має владу, а завідець буде його слухатись. Однак непокірний не може зайняти місце завідця, оскільки є загальна думка членів родини, котрі зневажають того, хто "незаконно вдирається в права спадщини" [1, С. 493]. Проте коли завідець "марнує родинне добро" [2, С. 493], то члени громади обирають іншу людину на його місце.

На основі такого історичного огляду І. Франко приходить до висновку, що традиційним для українців є поєднання колективних форм організації влади з персоніфікованою відповідальністю наділених владою осіб. Ненасильницькі механізми реалізації влади, відповідальність керівництва за свої дії — усе це він вважає тим позитивним досвідом минулого, який необхідно використати при будові майбутнього суспільного ладу. Отже, виходячи з такого розуміння дійсних підстав влади, упевненості людей у наявності своїх провідників, керівників, таким чином І. Франко відходить від позиції безелітності української нації.

Мислитель не лише відкидає ідею безелітності нації, а й критикує космополітизм М. Драгоманова та інтернаціоналізм марксизму. У праці "Що таке поступ?" І. Франко викладає причини нерівності між людьми, досліджує природу влади. Передумовою виникнення соціальної влади, на думку мислителя, був розподіл праці на розумову і фізичну. Досліджуючи специфіку державної влади, мислитель уже не розглядає поняття демократії і еліти як явища, що виключають одне одне: "Власть у державі, то не є особа її пануючого — чи то буде цісар, чи король, чи президент, — навпаки, той пануючий, се лише, так сказати, портрет, символ власти..." [16, С. 105—106].

Більше того, І. Франко вважає, що в усі історичні часи, а особливо в переломні віхи історії, народ потребує еліти як цілісного функціонального елементу суспільства. Інтелігенція постає авангардом нації: "Таких мужів потребує кожда нація і кожда історична доба, а вдвоє сильніше буде їх потребувати велика історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична свобода" [8, С. 408].

У статті "Чи вертатись нам назад до народу?" І. Франко відзначає, що Україна втратила національну еліту: "У нас нема інтелігенції! У нас є тисячі людей письменних, але інтелігенції нема. Хіба ж наші попи, спорячи роками за обряд, за азбуку, за бороди, за хрести, викидаючи за вікно книжку тільки для того, що писана фонетикою, хіба ж се інтелігенція?.. Або хіба ж се інтелігенція — ті наші бюрократи, більше кесарські, як сам кесар, котрі правду і справедливість уважають ремеслом, а народ вигідним матеріалом для всякого роду експлуатації? Де наша інтелігенція? Хто її бачив, хто переконався на ділі в її інтелігентності, в її спосібності до великої служби народної?" [14, С. 149—150]. Однак він піддає критиці статті І. Наумовича "Просвіта нашого народу" і "Назад до народу" (1881), у яких пропонується інтелігенції повернутися до народу і лікувати суспільні хвороби проповідями християнства. На переконання І. Франка, національна еліта "...повинна не моральними попівськими науками" просвічувати народ, а сприяти формуванню української нації, розвивати національну культуру: мережі шкіл, українську мову, письменство, народну освіту.

Отже, головне завдання еліти — це організація незалежного національного організму — національної держави. Лише самостійна національна держава може забезпечити можливість самореалізації індивіда, розвиток національної культури. Україна повинна утвердитись як висококультурна нація Європи. Проте І. Франко зазначає: "Ідеал національної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас поки що, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого. Нехай і так. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його осущення, лежать просто-таки під нашими ногами і що тільки від нашої свідомості того ідеалу, від нашої згоди на нього буде залежати, чи ми підемо в напрямі до нього, чи, може, звернемо на зовсім інші стежки..." [15, С. 284].

Мислитель наголошує, що першочергово українцям потрібно сформувати провідну верству, гідну завдань, які стоять перед нею. Правляча верства, за І.Франком, — це люди високоосвічені, вольові, здатні на жертовність, спроможні зрозуміти і виразити інтереси народу: "Інтелігенція повинна передовсім бути інтелігенцією, повинна бути громадою людей з широким

образованням, з виробленим характером, з щирим чуттям до народу; а відтак інтелігенція повинна зідентифікуватися, злитися з народом... повинна стати для нього і адвокатом, і лікарем, і вчителем, і порадником, і покажчиком в ділах господарських, і добрим сусідом та помічником у всякій нужді" [15, С. 148]. Ідеал національної еліти І.Франка втілився в образі Мойсея, справжнього національного лідера, провідника для свого народу. У поемі "Мойсей" (1905) він зображує політика, з якого народ буде мати:

Щоб і захист нам з нього і честь,
І надія й підмога,
Щоб і пан наш він був і слуга,
І мета і дорога [8, С. 481].

Особливо визначальні риси для провідної верстви, на думку мислителя, — це високоосвіченість та любов до Батьківщини, народу. Усі політичні змагання виявляться безуспішними, якщо вони не здійснюються в інтересах нації. А оскільки не всі люди наділені вищезазначеними рисами, тому ідея безелітності нації, яку він розвивав слідом за М.Драгомановим довгий час, не може бути реалізованою: "Якби всі люди були високоосвіченими, добросердними, здоровими на дусі й на тілі, то такий устрій міг би бути для них добрий... Та тепер... такий устрій попросту неможливий, не простояв би ані одної днини, і якби яким чудом заведено його, скінчився б величезною змішаниною і загальним безладдям" [10, С. 427].

Однак у програмі розвитку еліти І. Франко підкреслює, що вона не повинна визначатись окремим становищем у суспільстві, бути якоюсь привілейованою групою: "Інтелігенція повинна жити з народом і між народом не як окрема верства, але як невідлучна часть народу" [14, С. 148]. Саме національна еліта, маючи глибоке коріння в товщі народних мас та національних традицій, повинна виробити ту програму до досягнення ідеального майбутнього: "Ми мусимо серцем відчути свій ідеал, мусимо розумом уяснювати собі його, мусимо вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього, інакше він не буде існувати і ніякий містичний фаталізм не створить його коли, а

розвій матеріальних відносин перший потопче і роздавить нас як сліпа машина" [15, С. 285]. І.Франко також покладає і на себе завдання, що ставить перед національною елітою:

Я син народа,
Що в гору йде, хоч був запертий в льох,
Мій поклик — праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог [3, С. 186].

Внесок І. Франка у подальший розвиток ідей формування еліти незаперечний. Подібної до нього за масштабами діяльності, популярності постаті в Галичині XIX—початку XX ст. не було.

Література

1. *Жулинський М.* Названа праця // Час Time. — 1996. — №47.
2. *Франко І.* "Громада" і "задруга" серед українського народу в Галичині і на Буковині // Зібрання творів в 50 тт. — Т.44, кн.1. — К., 1984. — С. 489.
3. *Франко І.* Декадент // Зібрання творів в 50 тт. — Т.2. — К., 1976. — С. 186.
4. *Франко І.* До О. Рошкевич. 20 вересня 1878 р. // Зібрання творів в 50 тт. — Т.48. — К., 1986. — С. 112.
5. *Збірник* історико-філософського факультету №8, присвячений 100-річчю з дня народження І.Я.Франка. — Київський державний університет ім.Т.Шевченка. — К., 1956. С. 116.
6. *Франко І.* Зібрання творів в 50 тт. — К., 1981. — Т. 31. — С. 334.
7. *Франко І.* Мислі о еволюції в історії людськості // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45. — С. 110—111.
8. *Франко І.* Мойсей // Вибрані поезії. — К., 1951. — С. 481.
9. *Франко І.* Одвертий лист до гал[ицької] української молодежі // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45. — К., 1986. — С. 4.
10. *Франко І.* Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45. — К., 1986. — С. 427.
11. *Франко І.* Україна молода // Вибір із творів. — Нью-Йорк, 1956. — С. 350.
12. *Франко І.* Чого ми вимагаємо // Зібрання творів в 50 тт. — Т.44, кн.1. — К., 1984. — С. 36.
13. *Франко І.* Чого хоче галицька робітницька громада? // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45 — К., 1986. — С. 139.
14. *Франко І.* Чи вертатись нам назад до народу? // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45. — К., 1986. — С. 149—150.
15. *Франко І.* Поза межами можливого // Зібрання творів в 50 тт. — Т.45. — К., 1986. — С. 285.
16. *Франко І.* Що таке поступ? — Коломия, 1903. — С. 105—106.

ЗМІСТ

А. Кіссе. Роль третьої сторони у розв'язанні етнічних конфліктів ... 3
Т. Перга. Екологічні проблеми Африки в контексті сталого розвитку 17
С. Мігалікова, Т. Зубро. Дослідження політичної культури в посткомуністичний період 28
О. Брусиловська. Модель політичної трансформації третьої Речі Посполитої: уроки для посткомуністичних країн 39
О. Ковальова. Наука в Латинській Америці: дилеми і проблеми периферійності 51
Кан Ден Сік. Саміт 2000 року та його значення 69
М. Фесенко. Нові тенденції та глобальні проблеми сучасних світових процесів 79
С. Пронь. Корея: американсько-японська "методика" розв'язання проблеми 95
М. Капітоненко. "Силове мислення" у конфліктології 103
К. Витман. Деструкція білоруської нації та національних меншин як модель етнонаціональної політики Білорусі 115
О. Шевчук. Зовнішньополітична доктрина адміністрації Дж. Буша-молодшого та її вплив на формат взаємовідносин США—КНР 127
В.А. Довбиш, В.З. Довбиш. Вітчизняне виборче законодавство: відображення міжнародних демократичних принципів..... 138
В. Волошин. Співпраця України з ОБСЄ в рамках економічного та екологічного виміру діяльності Організації..... 148
А. Задорожня. Співробітництво України з країнами Східної Європи у міжнародних організаціях на сучасному етапі..... 163
В. Вакулич. Тероризм — terra incognita? 173
О. Федоріненко. Науково-технологічна політика провідних країн світу: досвід для інтеграції України у глобальний науковий простір 183
В. Ковальов. Роль міжнародних організацій в урегулюванні конфлікту в Мозамбіку..... 191
О. Шеретюк. Російський чинник української євроінтеграції..... 204
О. Галушко. Роль політичних партій у формуванні парламенту ...217
О. Монашова. Електронний уряд: від політики збільшення кількості й різноманітності електронних сервісів уряду до політики підвищення їх ефективності 226
Л. Мельник. Еволюція ідеї національної еліти в політичних поглядах І. Франка..... 239
Н. Латигіна. Походження сучасної демократії: нетрадиційний погляд 250